

De kerk was met uitgewekenen gevuld

De opvang van vluchtelingen in enkele Nederlandse parochies

Inleiding

Als wij afgaan op de bestaande literatuur over de massale vluchtelingenstroom van Belgen naar Nederland aan het begin van de Eerste Wereldoorlog, is de rol van de Katholieke Kerk bij hun opvang zo niet geheel afwezig, dan toch wel tot een minimum beperkt gebleven. Na de eerste chaotische dagen werd de opvang van de Belgische vluchtelingen ter hand genomen door plaatselijke steuncomité's,¹ al spoedig gecoördineerd door het Nederlandsch Comité tot Steun aan Belgische en andere Slachtoffers en ten slotte gereguleerd door een opvang vanwege de overheid in vluchtelingenkampen (zie kaart).² Vermeldt Hendrickx nog dat er in die kampen provisorische kerkgebouwen werden geplaatst, bij De Roodt komen de kerken in het geheel niet in het verhaal voor. Wie zou menen dat de auteurs hier blijk geven van historische bijziendheid, moet worden gewezen op het merkwaardige feit, dat ook van officieel katholieke zijde, van de Nederlandse bisschoppen, geen woord aan het vluchtelingenprobleem is gewijd. Tussen 1914 en 1918 hebben de bisschoppen verscheidene herderlijke brieven aan de oorlog gewijd: zij riepen op om te bidden voor vrede, zij typeerden de oorlog als een gevolg van de opkomst van onchristelijke stromingen of verval van de zeden, en in een enkel geval ook nog eens als een straf van God. Aan een bisschoppelijk gebrek aan menselijkheid kan het niet gelegen hebben, want toen in 1916 het Zuiderzeegebied door een stormvloed onder water kwam te staan wijdden de bisschoppen een herderlijk schrijven aan deze ramp, met een dringende oproep de slachtoffers te hulp te komen.

Gold deze afzijdigheid van de vluchtelingenstroom ook voor de plaatselijke katholieke kerken? We kunnen ons nauwelijks voorstellen dat dit het geval was, zeker niet in plaatsen als Roosendaal of Bergen op Zoom, die te maken kregen met de eerste opvang van duizenden, en na de beschieting van Antwerpen op 7 en 8 oktober 1914 zelfs met een miljoen vluchtelingen. Het merendeel keerde

¹ Waarin overigens ook plaatselijke geestelijken zitting hadden, bijvoorbeeld in Kampen en Witmarsum (zie onder).

² Zie M. Hendrickx-Van der Avert, 'Vlucht en opvang van de burgerbevolking', in: *Vluchten voor de groote oorlog. Belgen in Nederland 1914-1918* (Amsterdam 1988) 22-29; Evelyn de Roodt, *Oorlogsgasten. Vluchtelingen en krijgsgevangenen in Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog* (Zaltbommel 2000).